بند به بند

جلد اول

مجموعه تمرین برای نی

(چپ کوک)

سیامک جهانگیری

مؤسسه‌ی فرهنگی ـ هنری ماهور

تهران ۱۳۹۹

فهرست

پیش‌گفتار ۶

گستره‌ی صوتی ساز نی ۷

دستگاه شور و متعلقات: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۸

آواز ابوعطا: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۵۶

آواز بیات ترک: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۶۰

آواز افشاری: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۶۹

آواز دشتی: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۷۳

دستگاه نوا: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۷۹

دستگاه همایون و آواز بیات اصفهان: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۹۰

دستگاه سه‌گاه: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۱۲۱

دستگاه چهارگاه: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۱۳۲

دستگاه ماهور: ترکیب‌بندی دانگ‌ها و مدهای اصلی آن ۱۴۶

پیش‌گفتار

کتاب حاضر بر اساس ویژگی‌ها و مختصات ساز نی و ساختار موسیقی ایرانی برای هنرآموز دوره‌ی متوسطه تهیه و تدوین شده است.

تمرینات روزانه‌ی ساز اگرچه جزو ضروریات در امر نوازندگی و کسب مهارت در ساز به شمار می‌روند، اما اگر دارای هدف و برنامه‌ی منظمی، اعم از اجرای دروس مشخص و زمان تمرین برای شکل‌گیری مهارت نوازندگی در جهت ساختار موسیقیِ اجرایی نباشند، چندان کارآمد نخواهند بود و، از همین‌رو، کتاب حاضر در راستای شکل‌گیری این مهم در نوازندگی ساز نی تدوین شده است.

درس‌های موجود در این مجموعه، ضمن برخورداری از موتیف‌های موسیقی دستگاهی، بر اساس ترکیبات دانگ‌های مختلف، اصطلاحاً، چپ‌کوک‌های ساز نی نوشته شده‌اند؛ چراکه در این کوک‌ها، ضمن بهره‌مندی بیشتر از فواصل بالقوه و دسترسی توالی نغمات و مدها از بم به زیر، امکان اجرای درست‌تر، اجرای ترکیبات و توالی این دانگ‌ها در راست‌کوک‌ها (کتاب دوم در دست تدوین) فراهم می‌شود.

در تمرین‌های موجود سعی شده است علاوه بر توالی نغمگی، تغییرات درون یک دستگاه و نت‌های متغیر با توالی منظم و تعریف‌شده در ساختار ردیف موسیقی کلاسیک ایرانی، ارائه شوند؛ لذا این تمرینات در شکل‌های گوناگون ریتمیک، ضمن ارائه‌ی انگشت‌گذاری‌های مختلف، تأکیدات و نفس‌گیری‌های خاص در ارائه و بیان، سعی در به‌چالش‌کشیدن هنرجو دارد. بعضی از درس‌ها عیناً در فواصل مدهای دیگر نیز تکرار شده و صرفاً به عنوان نمونه برای بسط و گسترش در مایه‌های گوناگون آورده شده‌اند تا هنرجو بتواند این نگاه را در تمرینات مشابه نیز تکرار کند. بدیهی است این امر موجب شکل‌گیری نگاه بسط و گسترشی در هنرجو و همچنین تقویت ذهن او در بسط یک فیگور یا جمله‌ی موسیقایی می‌شود.

در این مجموعه ابتدا با طبقه‌بندی دستگاه‌ها و آوازها، هنرجو با تمرینات ساده‌ای، شناختی اولیه از مایه و مد مربوطه پیدا می‌کند و سپس با ترکیبات و تکنیک‌های مختلف، درس‌ها بسط و ادامه می‌یابند. افزون بر این در انتهای هر دستگاه یا آواز قطعاتی با جمله‌های موسیقایی‌تر از دروس اولیه، هنرجو را در اجرای تکنیک‌های طرح‌شده به چالش می‌کشند.

لازم به ذکر است برای اجرای تمرین‌ها هیچ تُندایی (تمپو) مشخص نشده است و تمرین‌ها در ابتدا باید با سرعت پایین اجرا شوند و هنرجو رفته‌رفته با کسب مهارت لازم می‌تواند آنها را تندتر اجرا کند. توالی درس‌ها الزاما از ساده به سخت نیست بلکه بیشتر به لحاظ خصلت‌های نزدیک به هم دسته‌بندی شده است.

این تمرین‌ها صرفاً برای تقویت و آمادگی هنرجو قبل از آغاز نواختن ردیف و قطعات مشکل در موسیقی ایرانی تهیه شده‌اند و می‌توانند مهارت لازم را برای اجرای صحیح‌تر در اختیار هنرجو قرار دهند؛ چرا که به عقیده‌ی نگارنده اجرای ردیف، ظرایف و جزئیات بسیاری دارد و برای اجرای این آرایه‌ها و ظرایف نیاز به مهارت‌های اولیه‌ی قابلِ‌قبولی از لحاظ شنیداری و اجرایی هست که بدون داشتن این مهارت‌ها نوازنده دچار نقصان در اجرا و بیان موسیقایی خواهد شد.

سیامک جهانگیری

پاییز ۱۳۹۹